

УДК 351.858:37.016:62/64

Вдовенко І. С.

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ УЧНІВСЬКОЇ ТА СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В ПРОЦЕСІ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ

У статті розглянуто різні підходи до визначення поняття національної самосвідомості, розкрито структуру національної самосвідомості, наведено основні функції національної самосвідомості особистості щодо людини і суспільства. Проаналізовано особливості формування національної самосвідомості учнівської та студентської молоді в процесі технологічної освіти, що передбачає засвоєння молоддю своєї етнічної спільності, національних цінностей (мови, культури), відчуття своєї причетності до розбудови української державності, патріотизму, що сприяє утвердженню власної національної гідності, внутрішньої свободи, гордості за свою землю.

Ключові слова: свідомість, самосвідомість, національна свідомість, національна самосвідомість.

Нині, в умовах розбудови незалежної, суверенної української держави особливого значення набуває формування не лише громадянської, а й національної самосвідомості, любові до рідної землі, свого народу, усвідомлення себе громадянином української держави, суб'єктом історичного процесу відродження нації. Формування національної самосвідомості передбачає засвоєння молоддю своєї етнічної спільності, національних цінностей (мови, культури), відчуття своєї причетності до розбудови української державності, патріотизму, що сприяє утвердженню власної національної гідності, внутрішньої свободи, гордості за свою землю.

Необхідною умовою національного відродження є відмова від почуття меншовартості, оскільки це почуття призводить до втрати історичної пам'яті, ознак національно-культурної гідності, національної мови, до втрати багатьох цінностей, які визначають обличчя нації, що сьогодні загрожує не лише нашій державній незалежності, а й нашому існуванню як нації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що спробу обґрунтувати науково-педагогічні засади формування національної самосвідомості українців уперше зробили видатні українські педагоги з діаспори С. Русова та Г. Ващенко.

Неабиякий вплив на формування національної самосвідомості молоді мають доробки вчених-педагогів А. Бойко, О. Вишневського, С. Гончаренка, П. Дроб'язко, М. Євтуха, А. Капської, О. Коберника, В. Кононенка, І. Матюші, Ю. Руденка, М. Стельмаховича, Б. Ступарика, Д. Тхоржевського, Г. Філіпчука, М. Фіцули, М. Чепіль. Результати їх досліджень є підґрунтям для постановки фундаментального системного вивчення теоретико-методологічних засад формування національної самосвідомості учнівської та студентської молоді в сучасних умовах.

Проблемою формування національної самосвідомості в часи незалежної, суверенної української держави займалися В.В. Борисов, Л.В. Оршанський, П.К. Ситник, А.І. Терещук.

Метою статті є: розкрити особливості формування національної самосвідомості учнівської та студентської молоді в процесі технологічної освіти.

В наш час Україна знаходиться у стані невизначених національних орієнтирів. За останні десятиріччя значно виріс науковий інтерес до вивчення тематики національного буття, проте і досі не знайдено важелів успішного становлення української держави. Одним з основних факторів, що детермінують процес демократичного розвитку держави, є формування національної самосвідомості її громадян. Багато дослідників небезпідставно стверджують, що низький рівень національної самосвідомості громадян України є одним з чинників суспільної кризи.

Для становлення України як незалежної демократичної держави важливе значення

має виховання підростаючого покоління в душі любові до України, українського народу, подолання в собі почуття меншовартості, забуття високих моральних якостей на основі абсолютних загальнолюдських цінностей. Найважливішою громадською рисою є сформованість національної самосвідомості, любові до рідної землі, свого народу, готовності до праці в ім'я України.

Виховання національної самосвідомості передбачає усвідомлення молоддю своєї етнічної спільності, національних цінностей (мови, території, культури), відчуття своєї причетності до розбудови національної державності, патріотизм, що сприяє утвердженню власної національної гідності, внутрішньої свободи, гордості за свою землю.

Отже, національна самосвідомість – це не що інше, як усвідомлення людиною своєї національної приналежності до відповідної національної спільноти, яке включає в себе уявлення, знання про свою національну приналежність, про її історичне минуле і сьогодення, матеріальну і духовну культуру, мову, традиції. До поняття національної самосвідомості входять також усвідомлення ролі своєї національної спільності, її культури серед інших національних утворень і місця свого народу у світовому процесі.

Національна самосвідомість полягає, передусім, не в тому, як себе розуміє певна нація, які властивості, вдачу та можливості вона визначає, а в тому, яке місце в національній культурі відведено саме людині, в чому вбачається її сутність, сенс та пріоритети її буття.

Дослідники питання національної самосвідомості по-різному бачать структуру самосвідомості як такої. В. Жмир твердить, що “національна свідомість витікає з традицій мистецтва, забобонів, моралі, релігії, згодом і політико-державної самовизначеності, яка ґрунтується на теорії нації і національної держави” [3, с. 145].

Словацький дослідник Й. Вирост, навпаки, переконує, що національна самосвідомість являє собою особливу психічну форму, в якій у з'ясуванні відношення особи до національної групи відбувається синтез знань, думок і поглядів про національну спільність і про самого себе [2, с. 24].

Відмінність двох поглядів науковців полягає в різному суб'єкті дослідження. А саме, перший досліджував питання самосвідомості в етнонаціональних відносинах, а другий вивчав проблему співвідношення самосвідомості до психіки особи, впливу національної самосвідомості на виховання особистості.

Національний характер українців формувався упродовж віків. Вічне правдошукання, гостинність і щедрість, ласкавість і доброзичливість, пісенність і музичність, працьовитість і талановитість, ніжність і глибокий ліризм, волелюбство і душевне багатство – лише деякі типові риси відомого в цивілізованому світі українського характеру. Завдання викладачів – не руйнувати його, а всіляко підтримувати, зберігати і розвивати.

Для успішного будівництва демократичної, правової і цивілізованої Української держави необхідно, щоб підростаюче покоління мало високу національну свідомість і самосвідомість. Особлива історична відповідальність покладається на українські педагогічні кадри, високе покликання яких – виховувати національно свідомих, палких патріотів, стійких громадян незалежної України, які працюють руками і зусиллями мозку будуть присвячувати підвищенню добробуту, розвитку науки і культури рідного народу.

До складу національної самосвідомості входять:

- любов до рідної землі і свого народу;
- патріотизм і готовність захищати українську державу;
- досконале володіння українською мовою;
- духовна культура;
- повага до Конституції законодавства і державної символіки України;
- художньо-естетична вихованість;
- повага до батьків, культури та історії, традицій, звичаїв рідного народу;
- працьовитість, бажання працювати задля розвитку держави;

- культура міжособистісного спілкування;
- морально-етична культура;
- політична, правова, фізична та екологічна культура;
- глибоке усвідомлення громадянської відповідальності.

Відомий вчений-педагог Борисов В.В. у своєму дослідженні обґрунтував іншу структуру національної самосвідомості [1, с. 27]:

- усвідомлення особливостей національної культури своєї нації;
- усвідомлення психологічних особливостей своєї нації;
- усвідомлення тотожності зі своєю нацією;
- усвідомлення власних психологічних особливостей;
- усвідомлення себе суб'єктом своєї національної спільноти;
- соціально-моральна самооцінка національного.

Саме національна самосвідомість є головним атрибутом становлення нації. З національною самосвідомістю пов'язане усвідомлення власної державно-територіальної, духовної, етнічної, історичної, психологічної та культурної соборності, самобутності та неповторності. Життєвий шлях нації залежить від особливостей її національної самосвідомості.

Попередні дослідники проблеми формування національної самосвідомості виділяють наступні функції національної самосвідомості особистості щодо людини і суспільства [1; 7; 8]:

- стимулювання самопізнання, рефлексія власного “Я”, віднаходження точки відліку і духовного джерела самотворення;
- пізнання національно-культурних традицій свого роду й народу, усвідомлення суспільної значущості власної діяльності та сенсу життя загалом;
- формування духовної основи й мудрості життя – почуття громадянського обов'язку та особистісної відповідальності перед попередніми й прийдешніми поколіннями;
- самореалізація особистості, максимальний вияв свого розумово-творчого й морально-духовного потенціалу, “чужому навчаючись і свого не цураючись”;
- усвідомлення національних особливостей і відмінностей менталітету, толерантне ставлення до інших народів і культур;
- збереження культурно-генетичного коду, збагачення та розвиток інтелектуального потенціалу нації, зменшення “відтоку мізків” за кордон і сприяння науково-технологічному прогресу та економічному зростанню, досягненню високих соціальних стандартів;
- виховання поваги до минулого рідного краю, усвідомлення історичної ролі і місії українців серед інших народів України та у світі;
- пошук відповідей на запитання: хто ми, якого роду-племені діти, якими були й чому такими стали, що вміли й чого навчилися?

В національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012 – 2021 рр. зазначено “Система освіти має забезпечувати формування особистості, яка усвідомлює свою належність до українського народу, європейської цивілізації, орієнтується в реаліях і перспективах соціокультурної динаміки, підготовлена до життя у постійно змінюваному, конкурентному, взаємозалежному світі” [6].

Сьогодні перед викладачами стоїть завдання виховувати національну самосвідомість учнівської та студентської молоді, яка забезпечує глибоке осмислення молоддю народних, моральних та етичних положень.

Самосвідомість людини яскраво виявляється у трудовій, у культурній праці, у політичній активності. Щоб самосвідомість у різноманітних її виявах стала підґрунтям для самовиховання, потрібно допомогти підліткам зрозуміти самих себе, реалізувати свої ідеали та інтереси, подолати перешкоди, що виникають у процесі виконання доручень і самозобов'язань.

Виховання національної самосвідомості у молоді можна здійснювати різними

шляхами. Один з них – прилучення учнівської та студентської молоді до народних національних промислів, декоративно-ужиткового та декоративно-прикладного мистецтва.

А прилучити учнів та студентів до народного мистецтва, формувати в них національну культуру можна в стінах рідної школи або ВУЗу, коли учні знайомляться з різними видами художньої праці на уроках трудового навчання, а студенти технологічних факультетів на заняттях з теорії або методики технологічної освіти.

Нові програми трудового навчання (2010 р., 2013 р.) офіційно надали можливість займатися в урочний час різними видами народних ремесел. Програми характеризуються спрямованістю на реалізацію принципу варіативності, який передбачає планування навчального матеріалу відповідно до віково-статевих особливостей учнів, їхніх інтересів, матеріально-технічного забезпечення навчального процесу, регіональних умов та кадрового забезпечення [4; 5].

Під час знайомства та оволодіння учнями та студентами різними видами декоративно-ужиткового та декоративно-прикладного мистецтва вони мають змогу звертатися до національного коріння, знайомитися з народними національними звичаями та обрядами. Все це розширює їх національний світогляд та розвиває патріотичні почуття.

Визначальною рисою народного мистецтва є спадковість багатівікових традицій. Упродовж віків народні майстри засвоювали секрети технічної майстерності, формотворення, орнаментування, розвитку художніх образів, сюжетів тощо. Ручний характер праці давав можливість імпровізувати, творити неповторне, відпрацьовувати власний почерк. Але що б нового не творив кожен майстер, у своїх пошуках він завжди залишався в межах художніх традицій того осередку, де працював. Художні особливості виробів відображали мислення народу, зв'язок із життям, розуміння нероздільної єдності змісту й форми в мистецтві. У процесі історичного розвитку суспільства народні традиції постійно відновлюються, бо ремісники – це митці, художники. Вони вбирали в себе краще з того, що привозили для обміну чи продажу купці. Та вже на основі своїх народних традицій, національної культури створювали нові зразки. Але визначальні риси, особливості художньої форми в мистецтві зберігалися століттями [7].

Протягом багатьох віків людина, широко використовуючи для своїх потреб матеріали, поступово вивчала різноманітні їх властивості, набувала практичних навичок, відточувала майстерність. Так поступово виникали та утворювались народні художні промисли.

За новою програмою для 5-9 класів [5], трудове навчання – це предмет який має на меті формування технічно, естетично, технологічно освіченої, національно свідомої особистості, підготовленої до життя і активної трудової діяльності в умовах сучасного суспільства, життєво необхідних знань, умінь і навичок ведення домашнього господарства, виховання культури праці, здійснення допрофесійної та професійної підготовки за їхнім бажанням і з урахуванням індивідуальних можливостей.

Зміст нової програми спрямований на формування і розвиток у рамках вікових можливостей предметно-перетворювальної компетентності учнів, яка дає можливість їм самостійно вирішувати предметно-практичні та побутові завдання. Для досягнення зазначеної мети передбачено виконання таких завдань:

- формування узагальнених способів предметно-перетворювальної діяльності з дотримання безпечних прийомів ручної праці та економного використання матеріалів;
- розвиток творчих здібностей, елементів графічної грамоти, вміння працювати в команді та навичок виконання операцій із ручних технік обробки матеріалів;
- набуття досвіду предметно-перетворювальної та побутової практичної діяльності, алгоритмів і способів предметно-практичних дій ручними техніками для оволодіння в основній школі основами різноманітних технологій;
- виховання в учнів ціннісного ставлення до себе як суб'єкта предметно-

перетворювальної діяльності, шанобливого ставлення до людей праці та їх професії, трудових традицій українського народу та інших народів світу.

Головною умовою виховання національної самосвідомості в процесі оволодіння різними видами художньо-прикладного мистецтва є насичення основного навчального матеріалу спеціальними знаннями, що розширюють національний світогляд, формують національне світосприйняття та пробуджують національні почуття школярів та студентів.

Використання на уроках трудового навчання та заняттях з теорії та методики технологічної освіти засобів декоративно-ужиткового мистецтва виконує дві головні функції:

1. Збереження національних надбань та досягнення узвичаєних умов життя на основі існуючої системи духовно-моральних цінностей.

2. Забезпечення передачі набутого українським народом духовно-культурного досвіду на ґрунті принципово нових ідей та шляхів розвитку.

Відчуття причетності до життя свого народу, що є основою формування національних почуттів, розвитку самосвідомості, особливого значення набуває в підлітковому та юнацькому віці. Адже за час навчання у школі, а потім у ВУЗах у молоді формується власна національна і громадянська позиція, високі інтелектуальні, духовні, моральні, трудові, естетичні якості, які потім продовжують розвиватись. Саме в стінах початкових закладів формуються розумні потреби й установки, прагнення до розвитку творчих здібностей і талантів, формування стійких естетичних ідеалів та смаків. Щоб розвинути ці риси, молодь необхідно максимально наблизити до історії рідного краю, його традицій, фольклору, звичаїв та обрядів, народного декоративно-ужиткового мистецтва.

Завдання і зміст формування національної самосвідомості особистості – це культивування вищих ідей, пов'язаних з нашими національними цінностями. Саме в цьому полягає продуктивна, творча сила національної самоідентичності.

Для успішного впровадження системи формування національної самосвідомості потрібно виявити, підтримати й розвинути в особистості вже сформовані риси, естетичні потреби і на основі них сформувати глибокі національні якості, закласти механізми творчої самореалізації особистості. Потрібно проектувати діяльність учнів та студентів, створювати умови для їхньої навчально-пізнавальної діяльності, розвитку талантів, нахилів, здібностей, реалізовувати педагогіку співробітництва і співтворчості.

У Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки говориться: “Освіта спрямована на втілення в життя української національної ідеї. Вона підпорядкована консолідації українського народу в українську політичну націю, яка прагне жити в співдружності з усіма народами і державами світу. Освіта виховує громадянина і патріота України, прищеплює любов до української мови та культури, повагу до народних традицій” [6]. Саме тому виникає потреба в залученні учнівської та студентської молоді до ознайомлення з українськими народними традиціями і звичаями. Адже наш дім – Україна. Ми живемо на цій землі і це зобов'язує нас знати не тільки історію нашої країни, а також її звичаї і традиції.

Висновки. Таким чином, введення до програми трудового навчання різних видів декоративно-ужиткового та художньо-прикладного мистецтва розкриває перед учнівською та студентською молоддю багатство культури народу, допомагає їм засвоїти різні звичаї і традиції, що передаються з покоління в покоління, формує їхню національну самосвідомість, учить розуміти і любити прекрасне, залучає до праці за законами краси, допомагає розкрити власні творчі здібності.

Використана література:

1. *Борисов В. В.* Теоретико-методологічні засади формування національної самосвідомості учнівської та студентської молоді: автореф. дисертації на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук: спец. 13.00.07 – теорія та методика виховання / В. В. Борисов. – Тернопіль, 2006. – 35 с.

2. *Вирост Й. С.* Національна самосвідомість: проблеми визначення і аналізу / Й. С. Вирост // Філософська і соціологічна думка. – 1989. – № 7. – С. 20-25.
3. *Жмир В. Ф.* На шляху до себе: історія становлення української національної самосвідомості / В. Ф. Жмир // Філософська і соціологічна думка. – 1991. – № 4. – С. 136-152.
4. Навчальна програма. Трудове навчання. 5-9 класи (нова редакція) / [Боринець Н. І., Гашак В. М., Дятленко С. М., Лещук Р. М., Павич Н. М., Терещук А. І.], за заг. ред. Мадзігона В. М. // [Електронний ресурс] – Режим доступу : [http:// mon.gov.ua](http://mon.gov.ua)
5. Навчальна програма. Трудове навчання. 5-9 класи (за новим стандартом) [Електронний ресурс] / Н. І. Боринець, Т. С. Мачача, С. М. Дятленко, А. І. Терещук [та ін.], за заг. ред. В. К. Сидоренко. – Режим доступу : http://www.mon.gov.ua/img/zstored/files/doc_29082013_tn_5_9.pdf
5. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012 – 2021 рр. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://guonkh.gov.ua/content/documents/16/1517/Attaches/4455.pdf>
6. *Оршанський Л. В.* Народне декоративно-ужиткове мистецтво як важливий чинник формування у студентів національної самосвідомості / Л. В. Оршанський // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету: До 25-річчя з дня засн. Індустріально-пед. фак. ЧДПУ імені Т. Г. Шевченка / Чернігівський державний педагогічний університет ім. Т. Г. Шевченка. – Чернігів, 2007. – № Вип. 45. – С. 174-180. – (Серія: Педагогічні науки).
7. *Ситник П. К.* Проблеми формування національної самосвідомості в Україні : [монографія] / П. К. Ситник, А. П. Дербак. – К., 2004. – 226 с.

References :

1. *Borysov V. V.* Teoretyko-metodolohichni zasady formuvannia natsionalnoi samosvidomosti uchnivskoi ta studentskoi molodi : avtoref. dysertatsii na здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук : spets. 13.00.07 – teoriia ta metodyka vykhovannia / V. V. Borysov. – Ternopil, 2006. – 35 s.
2. *Vyrost Y. S.* Natsionalna samosvidomist: problemy vyznachennia i analizu / I.S. Vyrost // Filososfska i sotsiolohichna dumka. – 1989. – № 7. – S. 20-25.
3. *Zhmyr V. F.* Na shliakhu do sebe: istoriia stanovlennia ukrainskoi natsionalnoi samosvidomosti / V. F. Zhmyr // Filososfska i sotsiolohichna dumka. – 1991. – № 4. – S. 136-152.
4. Navchalna prohrama. Trudove navchannia. 5-9 klasy (nova redaktsiia) [Elektronnyi resurs] / [Borynets N. I., Hashchak V. M., Diatlenko S. M., Leshchuk R. M., Pavych N. M., Tereshchuk A. I.], za zah. red. Madzihona V. M. – Rezhym dostupu : <http:// mon.gov.ua>.
5. Navchalna prohrama. Trudove navchannia. 5-9 klasy (za novym standartom) [Elektronnyi resurs] / [N. I. Borynets, T. S. Machacha, S. M. Diatlenko, A. I. Tereshchuk ta in.], za zah. red. V. K. Sydorenko. – Rezhym dostupu : http://www.mon.gov.ua/img/zstored/files/doc_29082013_tn_5_9.pdf
5. Natsionalna stratehiia rozvytku osvity v Ukraini na 2012 – 2021 rr. [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu : <http://guonkh.gov.ua/content/documents/16/1517/Attaches/4455.pdf>
6. *Orshanskyi L. V.* Narodne dekoratyvno-uzhytkove mystetstvo yak vazhlyvyi chynnyk formuvannia u studentiv natsionalnoi samosvidomosti / L. V. Orshanskyi // Visnyk Chernihivskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu: Do 25-richchia z dnia zasn. Industrialno-ped. fak. ChDPU imeni T. H. Shevchenka / Chernihivskiy derzhavnyi pedahohichnyi universytet im. T. H. Shevchenka. – Chernihiv, 2007. – № Vyp. 45. – S. 174-180. – (Serii: Pedahohichni nauky).
7. *Sytnyk P. K.* Problemy formuvannia natsionalnoi samosvidomosti v Ukraini: [Monohrafiia] / P. K. Sytnyk, A. P. Derbak. – K., 2004. – 226 s.

Вдовенко И. С. Формирование национального самосознания ученической и студенческой молодежи в процессе технологического образования.

В статье рассмотрены различные подходы к определению понятия национального самосознания, раскрыта структура национального самосознания, приведены основные функции национального самосознания личности в отношении человека и общества. Проанализированы особенности формирования национального самосознания учащейся и студенческой молодежи в процессе технологического образования., что предусматривает усвоение молодежью своей этнической общности, национальных ценностей (языка, культуры), ощущение своей причастности к развитию украинской государственности, патриотизма, который способствует утверждению собственного национального достоинства, внутренней свободы, гордости за свою землю.

Ключевые слова: сознание, самосознание, национальное сознание, национальное самосознание.

Vdovenko I. S. Forming of national consciousness of student's and student young people in the process of technological education.

The article is devoted to the analysis of the different approaches to the national identity definition, the structure of national identity is discovered, the main functions of the national consciousness of the person in

respect of the individual and society are cleared. The peculiarities of the pupils' and students' national consciousness formation in the process of the technological education are analyzed, what foresees mastering of the ethnic community young people, national values (language, cultures), feeling of the involvement to development of the Ukrainian state system, patriotism, which assists claim of own national dignity, internal freedom, pride for the earth

Keywords: *consciousness, self-consciousness, national consciousness, national self-consciousness.*

УДК 338.439:377.3-026.15

Вдовенко О. І.

КРЕАТИВНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПІДГОТОВКИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОГО РОБІТНИКА ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

У статті розкривається сутність понять “креативність” та “конкурентоспроможність”. Визначається значення формування креативності у процесі підготовки конкурентоспроможних робітників харчової промисловості в умовах професійно-технічних навчальних закладів. Проаналізовані концепції провідних вітчизняних та зарубіжних вчених, які досліджували проблему підготовки конкурентоспроможного робітника, який має відповідати потребам ринку і навіть перевищувати їх, перемагати в конкуренції завдяки більш якісному виконанню роботи порівняно з іншими, задовольняти вимоги роботодавців за рівнем знань, умінь та навичок, психологічної готовності до боротьби за найвищі показники.

Ключові слова: *креативність, конкурентоспроможність, харчова промисловість, кваліфіковані робітники.*

Підготовка конкурентоспроможного робітника харчової промисловості з креативним образом мислення є сьогодні одним з основних завдань професійної освіти, адже харчова промисловість – одна з найважливіших галузей промисловості України. Від рівня її розвитку, стабільності функціонування залежить стан економіки і продовольча безпека держави, розвиток внутрішнього і зовнішнього ринків, рівень життя населення. В сучасній харчовій промисловості застосовується найновіше технологічне устаткування та сучасні методи оброблення сировини для приготування страв. Оновлення галузі пред’являє нові вимоги до якості праці кваліфікованих робітників, їх професійної компетентності та зумовлює необхідність забезпечення нової якості освіти, що надається установами професійної освіти. Технологічно-економічні перетворення в харчовій промисловості вимагають підготовки фахівця, який матиме міцні знання, вміння та навички, професійні якості, що дозволять знаходити оптимальні, самостійні рішення в нестандартних ситуаціях. За таких умов лише професійно підготовлений фахівець може приймати нестандартні рішення, легко адаптуватися в умовах виробництва, гнучко реагувати на сучасні умови праці. Основним завданням навчальних закладів професійно-технічної освіти стає формування креативності як складової конкурентоспроможного робітника харчової промисловості. На нашу думку креативність – конкурентоспроможна якість людини, готової активно діяти в конкурентному середовищі.

Дослідженням проблеми формування конкурентоспроможності присвячені праці В. Андреєва, В. Бондаря, М. Кибанова, В. Мезінова, Н. Ничкало, Л. Нічуговської, Т. Пронюшкиної, Т. Слівіної, Б. Тамбієва, А. Шапошнікової, В. Шаповалова, Ж. Шуткиної та інших. Теоретичні, методичні аспекти актуальних проблем конкурентоспроможності робочої сили набули значного розвитку в працях вітчизняних вчених: Д. Богині, Б. Генкіна, С. Гринкевича, О. Грішнєвої, О. Дякова, С. Качана, А. Колота, Л. Кривенка, В. Лукашевича, О. Орлова, М. Чумаченката інших. Проблема креативності стала предметом вивчення психологів: Д. Богоявленської, Е. Боно, Л. Венгера, Дж. Гілфорда,